

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XXIX. évf.

September—October. 1894.

5-ik füzet.

Az új kor.

Az egyház új korszak küszöbén áll. A modern állam Európában egymásután szabadítja fel magát a középkori katholicismus még mindig szorító és haladást akadályozó nehéz bilincseiből. A protestantismus szabad eszméi, az újkori bölcselem és tudományos szellem hatása alatt megizmosultak karjai, melyekkel rendre tépi szét az egyház világi hatalmának még fenn levő maradványait és lépésről-lépésre diadalmasan emelkedik ki az oly hosszú időn át tartott politikai alárendeltségből. A legújabb korban alakult Északamerikai Egyesült-Államok már előre biztosította magát minden állam-vallási intézmény ellen, melyet alkotmányából egyenesen kizárt. Napoleon hatalmas szelleme a Concordatumban aratott az egyházi hatalom ellen az állam számára csaknem igen is fényes győzelmet. Más országokban is e százév folytán állandó, kisebb nagyobb sikert kivívott törekvésekkel találkozunk az államnak az egyház gyámsága alól való felszabadítására, teljes függetlenítésére.

Minden ily törekvés a szabadság eléhaladása, s minden ily siker történelem-alkotó nagy tény, melynek nyomában új viszonyok keletkeznek, melyekkel már számolni nemcsak annak az egyháznak kell, mely az újkori állammal szemben ellenséges állást foglal el, hanem azoknak is, melyek más szempontok által vezéreltetnek.

Ily nagyjelentőségű vívmány, s ily történelmi nevezetességű nagy tény a Magyarországon most végbement egyházpolitikai átalakítások, melyek új viszonyok elé állítják az egyházakat.

Az egyházra nézve ezzel mondhatni új korszak kezdődik.

A középkori katolikus egyházból a protestáns egyházakba átvitt intézmények közül az egyik legfontosabb, a házassági jog és bíraskodás az új törvényekkel az egyházakra nézve megszűnik. Az államnak a régi, theocraticus, világoralmi egyházzal szemben tett minden térfoglalása, míg egyfelől az állam különféle vallású polgárait és egyházait a szabadság kiterjesztését s a jogegyenlőség előbbre vitelét jelenti, egyszersmind amaz eszközöknek is számát

kevesbíti, melyekkel az egyház híveinek külső ügyeit is az élet legfőbb viszonyaiban kezében tartotta s az egyházhoz való tartozás érzetét, valamint a saját hatalmát és tekintélyét nem kis mértékben erősítette. A protestánsok szellemi, láthatatlan egyháza is, habár más nézettel elfogadván a házasságkötés jogát és a házassági bíraskodást, most annak elvesztésével a hívekkel való összeköttetésnek s a rájuk való külső eszközök-adta befolyásnak egyik számottevő tényezőjét veszíti. Az újkori állam iránya: minden eszközt megragadni, minden intézményt birtokba venni, hogy teljesen független, szabad polgári állam lehessen és nem engedni meg, hogy bármely az államban levő testület oly igényt tartson még fenn, hogy az államban, mint állam szerepeljen; az újkori állam iránya: az egyházakat eredeti rendeltetésök körébe útalni vissza, hogy mint csupán erkölcsi testület teljesítsék legmagasztosabb feladataikat és semmi másnemű működésre jogot ne tartsanak.

Ez az új törvények következménye: az egyház csak is erkölcsi testület és teendői is csakis erkölcsiek.

Ez jelzi az új kort és ezzel számolni létfontartás és magasabb elhivatás parancsolják.

Franciaországban Vincent Sámuel, mikor e százév első felében a szabadelvű kereszténységnek lételt akar hazájában biztosítani, mindenekeelőtt tehetséges ifjú emberekre gondol és ilyeneket igyekszik az általa alapított theologiai iskolába minél nagyobb számmal, minél többet vonni. És ezeknek a tehetséges és lelkes ifju embereknek lehet köszönni, hogy Franciaországban a szabadelvű kereszténység annyi ellentőrekvések, akadályok és nehézségek közt nemcsak fenmaradt, hanem idő folytán jókora tért is hódított. És mig egy jeles francia katolikus író keserűen panaszojja, hogy a francia clerus ujonczait mind kevésbé választja a kitűnő emberek közül,¹⁾ hogy most is egyedül a tekintélyre épít, nem alkalmazkodik a jelen szükségéhez és a jövő útjait nem látja: a francia protestánsok tehetséges ifjak számára téve alapítványokat, híven követik a hagyományt, mely nagynevű elődjükről rájuk szállott. Amerikában Channing, mikor az unitárius kereszténység mozgalmait az ő mély szelleme által az új világ egyik hatalmává emeli, a Harvard egyetemmel összeköttetésbe jöve, mindenek előtt a tanítás magasabb színvonalra emelését, a tanrendszer teljes újraalakítását sürgeti, hogy az „a legjobb tehetségekhez legyen alkalmazva“, hogy az inté-

¹⁾ Robert Pinot: *L'Eglise et L'Esprit Nouveau* 40. l.

zet olyanokat vonzon magához, kik magasabb és szélesebbkörű nevelést magukba fogadni alkalmasok.¹⁾ Hogy mily nézete volt Parkernek, kinek szelleme, mint merészröptű sas fönnszárnyalt a vallás tisztultabb, fensőbb légköreiben, eléggé mutatja az, hogy egyik hatalmas beszédében még csak a jövőben látja a nagy papokat, habár épp a független, szabadelvű egyházaknak akkor is sok jeles, kitűnő papja volt. Angliában Martineau és társai, mióta e százév elején az unitárius vallás angol földön törvényes létjogot nyert, mindig azt tartották szem előtt, abban keresték a külön, önálló egyházközségi rendszert elfogadott egyház legfőbb biztosítékát, hogy az ifjúság értelmiségét vonzzák amaz értelmi gyönyörökre és prófétaí ihletre a melyektől szószékeik s intézetük tanszékei sugároztak, a mint-² hogy sok kiváló, valódi hivatottságtól vezérelt ifjú is nyitotta meg lelkét az ő szellemi és erkölcsi befolyásuknak. S mikor Gordon Sándor ezelőtt néhány évvel történelmi alapos tudásával és vallási lelkesületével az angol unitáriusok második lelkész-nevelő intézetébe jön, első gondja volt, hogy a tanfolyamot megbővítsé, jelesebb ifjak tehetségéhez mérve.

És a korszellem mellett, mely az unitárius nézeteknek tagadhatatlanul kedvezett, ennek tulajdonítandó, hogy az unitárius egyháznak létele Amerikában és Angliában nemcsak biztosított, hanem néhány tiz év alatt ez országokban ifjú egyház oly bámulatos eléhaladást tett, mely a 16-ik százév nagy vallási mozgalmaira emlékeztet s mely a jelen százév történelmében csaknem párját ritkító egyedül álló tünemény.

Az új törvények által alkotott új helyzetben, az új korszak küszöbén ebben kereshetjük mi is mindenekelőtt az egyház jövőjének biztosítását, és egyházunknak most már kétszeresen kell arra gondolnia, hogy kiket nevel a vallás leendő hirdetőiül, szószolóiül és őrzőiül, s annál inkább, mert a magyar unitárius egyháznak, mindamelllett, hogy vallás gyakorlatát régi törvények biztosítják s az újabbak megerősítették és kiterjesztették, sokkal több nehézséggel kell küzdenie, mint a nyugati államok rokon, szabadelvű keresztény egyházainak. Mindazok a biztató jelenségek, melyek a magyar unitárius egyház láthatárán a közelmúltban feltűntek, s melyek kétségtelenül küldetésének és hívatásának határozott szép jelei, csakis arra alkalmasok, hogy megerősítsenek abban, hogy az új korszak

¹⁾ Memoir of William Ellery Channing with extracts from his Correspondance and Manuscripts. Vol. I. p. 429.

feladataival szemben fokozni kell a gondosságot az iránt, mi a jövőnek is legelső, legfőbb biztosítója. Nagy népességű egyházaknak már nagyságuk mintegy magától megtesz sok szolgálatot, bennük sok dolgot a tömeg ereje vonzására lehet ráhagyni. De a nem oly népes egyházaknál az egyes erőken kell a vonzás törvényének végbe mennie. Az új helyzet előtt tehát még nagyobb mértékben kell a személyi tulajdonságokra és tehetségekre tekintettel lenni, kétszeresen arra gondot fordítani, hogy minél jelesebbek, kiválóbbak legyenek azok, kik a vallási apostolságra készülnek, s kiknek működése már csak az erkölcsiekre fog kiterjedni s hatalmuk, befolyásuk kizárólag tudományukban, erkölcsi emelkedettségükben és szellemi tulajdonságaikban fog határozódni.

Az ilyenektől várható, hogy általuk a most csupán erkölcsiekre utalt egyház az új viszonyok közt is meg fogja magát bizonyítani és talán még inkább, még szebb, még nagyobb eredményekkel, mint valaha. Meg fogja magát bizonyítani főleg, hogyha mindazokhoz a szükségletekhez való alkalmazkodás mellett, melyet a gyakorlati, a mindennapi élet kíván, azok a kik az egyház papjainak készülnek, nem feledik, hogy az egyház legnagyobb ereje, hatalma mindig az ígéhirdetés marad, az ígéhirdetés benső tartalmával és megragadó szép formájával. Azok az egyházaknak a hitéletre nézve a legtermékenyebb korszakai, melyekben nagy ígéhirdetőik, kiváló nagy szó-nokaik voltak. És még a legmostohább korszakokban is mit nem köszön az egyház valódi ígéhirdetőinek, hitszónokainak. Az ilyenek által várható, hogy az egyház a változott külső viszonyok közt meg fogja helyét állani és még inkább előre fog a jövőben haladni.

És itt a dolog természetéből folyó következés: hogy az ilyenek értékét az egyháznak külsőleg is többre kell becsülnie, méltatnia. Angliában és Amerikában az ígéhirdetést ama becs, amaz érték szerint méltányolják, a melyet az az egyházra és társadalomra nézve valóban ér és megfelelően jutalmaznak.¹⁾ Nálunk sajátságos módon ez a szellemi foglalkozás az, mely anyagi jutalmazás tekintetében mindeniknek mögötte áll. Az egyháznak vannak nagy jóltevői; a vallásos áldozatkészségnek az egyház több czéljára nagy adományai. De úgy az unitárius, mint más protestáns egyházakban ennek a foglalkozásnak még nincsenek fejedelmi nagy adományozói. Az ígéhirdetőkről való gondoskodás, az elhivatottak jutalmazása mindig az egyházközségeknek lesz és kell, hogy legyen feladata. De ebben

¹⁾ Vannak lelkészek, kiket hat, nyolcz, tíz, húsz ezer forinttal díjaznak.

a feladatban az egyházközségeket támogatni és elésegíteni, a köz-egyháznak is, a melynek céljaira annyi szolgálatot hoztak, érdeke, melyet meg is ismer, s készséggel és gonddal ápol. De érdeke és erkölcsi kötelessége magának az államnak is.

Annak a győzelemnek, annak a vívmánynak, melyet az állam a régi egyházi hatalommal szemben az új törvényekben nyert, a protestáns egyházakban vannak az előzményei. A protestánsok szabad eszméi készítették elé a talajt, protestáns nemzeti fejedelem — az unitárius János Zsigmond — adta a vallásszabadság kiterjesztésére az első példákat, protestáns fejedelmek — Bocskay, Bethlen Gábor és a Rákócziak, kath. ligák, pápai hadsergek ellen küzdve törték útját az újkori magyar nemzeti államnak; a protestánsok szabadság- és nemzet-szeretete volt az első, a mely lelkes pártolással melléje állott az állam messzeható törekvéseinek és újító üdvös szándékainak; a nem gazdag protestáns egyházak készsége, hogy a midőn a nemzeti eléhaladásról van szó, az átalakítástól áldozatul kívánt addig élvezett és nagyon is szükségelt jövedelmekről szó nélkül lemondjanak.

Nemcsak a jogegyenlőség elve követeli azt, hogy az állam a régi egyház rengeteg állami adományaival szembe a protestáns egyházaknak nagyobb adományokat nyújtson, s köztük a multban minden állami javadalmaktól megfosztott, de a nemzet szabadságát és művelődését azért mindig híven szolgált unitárius egyháznak is, hanem követeli magának az államnak is a jövőben való érdeke. Az újkori állam Magyarországon, az újabban tett előrelépések mellett is, még messze van céljától. Nem az utolsó harc volt ez, melyet az egyházi hatalom ellenében az ész és műveltség fegyvereivel vívnia kellett. A küzdelmeknek még újabb sora fog rá következni. Minél inkább elésegíti az állam a protestáns egyházak fejlődését, a protestáns hit- és a nemzeti élet biztos alapját és romolhatlan forrását alkotó emez erkölcsi egyéneket, az egyes egyházközségeket; minél inkább elésegíti, hogy a protestáns szószékeken minél jelesebb, hivatottabb egyének hirdessék a szabadság ígét: annál inkább erősíti, készíti elé magát a jövő küzdelmeire, arra a nagy munkára, melylyel az újkori államot kell kiépítnie s annak nagy eszményét, mely: „a szabad egyház szabad államban“, bölcs, jogos és igazságos előintézkedések után, mint az előrehaladó műveltség követelményét, a szabadelvűség, a lelkiismereti szabadság barátainak öröme megalósítnia.

PÉTERFI DÉNES.

A hit virágai.

— Imák a nők számára. —

I.

Mint a szomjú szarvas a vizekre, aképpen kívánczik az én lelkem te hozzád én édes Istenem!

Az élet vándor útjaiban elfáradok, epekedem. Hol lenék enyhébb pihenőt, mint szent hajlékod falai között, mely a mennyország megnyitott csarnoka. Lelkem epedő szomjúsága hol találna üdítőbb csöppeket? mint itt, az örök élet forrásában, a hit kútfejénél . . .

Az élet útja sértett önérdkek töviseivel s a botránkozások köveivel van behintve.

Oh Uram! ott künn vagy fagylaló, vagy tikkasztó a levegő s a hétköznapiság pora az erény fehér ruháját is meglepi . . . Az élet küzdelme, zaja elriassza, mint félénk madárkákat, a lélek magasabb vágyait, szárnyalásait . . . Pedig érzem, hogy a földnél üdítőbb, maradandóbb boldogság után óhajtozik lényem! Érzem, hogy a mennyországban én is örököse vagyok s lelkem vágy lerázni a testiség bilincseit, hogy az ima szárnyain az örökkévalóság magasságába emelkedve, a menny balsamos levegőjét éldehesse.

Azért kívánczom, mint a szomjú szarvas a vizekre, a te templomba én édes jó Istenem! Ide nem hat a világ zaja. Itt nem vérzi szívemet az önérdkek tövise. Itt nem botlanak meg lábaim a botránkozások köveiben. Itt nem érzem az élet fagylaló vagy tikkasztó levegőjét. Itt elmarad tőlem minden, mi földi, mi testi. Imám szárnyain hozzád szállok én édes mennyei Atyám! Ragyogtasd reám kegyelmed áldott sugarát. Oh hadd, hogy éldehessem egy pillanatra bár a mennyország édes örömét. Közelléteddel szentelj meg engemet én szerelő édes Atyám, hogy a földiség árnyától megtisztulva, mint világosságnak gyermeke úgy élhessek, úgy küzdhessek, míg életem napjai tartanak. Légy az én erőm, légy az én segedelmem, az én megtartó Istenem! Amen.